

Konverentsi raport
2.–3.10.2025

Elu kasvujärgses Eestis

Majanduse ja ühiskonna toimimine mahub looduskeskkonna kande võime piiridesse

MAJANDUS
ÜHISKOND
KESKKOND

Ühiskonnas on esiplaanile seatud koostöö ja kogukondlikkus

Majandus-süsteemi peaeesmärk on inimese ja ökosüsteemide heaolu. Fookus on piisavusel ja ajariikkusel

Tasaarengu Eesti

BIOTOPIA

TALLINNA ÜLIKOO

TAL
TECH

RAGNAR NURKSE
INNOVATSIOONI JA
VALITSEMISE INSTITUUT

Eesti
Rooma Klubi

GREEN EUROPEAN
FOUNDATION

EESTIMAA
LOODUSE
FOND

KÜSK

Kodanikuühiskonna
Sihtkapital

2.–3. oktoobril 2025 toimus Nelijärvel esimene „Elu kasvujärgses Eestis” konverents, mille Eesti Keskkonnaühenduste Koda valis aasta kolme keskkonnakasulikuma teo sekka. Meil on hea meel kutsuda teid tutvuma selle raportiga, mis võtab kokku konverentsi osalejate ja esinejate seas enim kõlanud ettepanekud ja visioonid.

Katkematus kasvutuhinas oleme ületanud looduslike ökosüsteemide taluvuspiirid ning paisutanud sotsiaalse ebavõrdsuse lõhet, millest annab aimu ühiskonnas süvenev polariseerumine. Tasaareng seab kahtluse alla majanduskasvu võimekuse tagada hea elu kõigile kodanikele ning kutsub üles leidma teistsuguseid viise heaolu tõstmiseks ja mõõtmiseks. Meie lähenemine seab ühiskonnas keskseteks väärtusteks ökoloogilise jätkusuutlikkuse, sotsiaalse õigluse, demokraatia ja heaolu.

Konverentsi korraldasid Tasaarengu Eesti MTÜ ja Biotoopia koostöös partneritega TLÜ SustainERA meeskonnast, Taltech'i Ragnar Nurkse Instituudist, Eestimaa Looduse Fondist, Eesti Rooma Klubist ja mujalt.

Kaasavast konverentsist võttis osa enam kui 150 erineva taustaga inimest ning selle programmi panustasid 37 esinejat ligi 20 erinevast organisatsioonist. Konverentsi toimumist rahastasid lisaks korralduspartneritele 165 toetajat Hooandja rahastuskampaania kaudu, ja mitmed teised eraisikud Eestist ja väljast ning *Green European Foundation* ja KÜSK.

Teie ees olev raport võtab kokku konverentsil (ja „Elukatsete” vestlusõhtutel) enim kõlama jäänud (majandus)kasvujärgse ühiskonna aluseeldused, takistused, lahendusettepanekud jm osalejate, esinejate ja korraldajate ideed sellest, kuidas Eesti (1) majanduse ja ühiskonna toimimine mahuks looduskeskkonna kandevõime piiridesse ja (2) majandus teeniks ühiskonna vajadusi ning selle liikmete heaolu.

Me loodame, et see raport inspireerib lugejaid astuma julgeid ja teaduspõhiseid samme (majandus)kasvujärgse Eesti suunas, kus looduskeskkonna ja ühiskonna heaolu on esmatähtis!

Kokkuvõtte koostamist koordineeris Maiko Mathiesen, keda toetasid Tasaarengu Eesti ja Biotoopia liikmed. Sisu tagasisidestamisel panustasid konverentsi nõukoda ja kaaskorraldajate esindajad.

Teksti toimetasid Aet Annist ja Martin Altraja. Raporti disainis ja küljendas Maria Muuk. Fotod tegid Saara Mildeberg ja Lauri Pöld.

Avaldatud jaanuaris 2026
Versioon 1.0

UURI LÄHEMALT:

www.kasvujärgne-eesti.ee
FB: [@tasaareng](https://www.facebook.com/tasaareng)
IG: [@tasaarengu_eesti](https://www.instagram.com/tasaarengu_eesti)
LI: [@tasaarengu-eesti](mailto:tasaarengu-eesti@tasaareng.info)
www.tasaareng.info
tere@tasaareng.info

SISUKORD:

3 Konverentsist

Jätkusuutlikuma ühiskonna aluseeldused ning töötubades sõnastatud soovitusel:

6 Looduskeskkond

8 Ühiskond

10 Majandus

12 Kasvujärgse Eesti tulevikupildid

14 Kokkuvõtteks

Konverentsist

Konverents „Elu kasvujärgses Eestis“ oli Eestis esmakordselt toimuv tasaarengu suursündmus, mis kuulub Beyond Growth konverentside rahvusvahelisse sarja.^{*} Samal, 2025. aastal toimusid kasvujärgsuse teemadele keskendunud konverentsid ka Hispaanias, Austrias ja Norras.

Konverentsi eesmärk oli käivitada avalik arutelu selle üle, kuidas tagada Eesti kohanemisvõime kapitalistlikust majandussüsteemist tingitud kobarkriisides ning arutleda, millised süsteemsed lahendused võimaldaksid meie ühiskonnal majanduskasvu järgse ajastuga kohaneda viisil, mis tagab looduse terviklikkuse ja täisväärtusliku elu võimalikult paljudele.

Konverentsile eelnes 2025. aasta kevad- ja suvekuudel vestlusõhtute sari „Elukatsed“, mille käigus avati kasvujärgsuse teemasid hariduse, julgeoleku, looduse ja majanduse vaate-
nurkadest. Vestlusõhtuid raamistasid kaks kesket küsimust: **millistest aluseeldustest peaksime lähtuma, et vaadelda praeguste süsteemide toimimist n-ö värskelt ja agentse pilguga, ning mida on meil inimkonnana ühiselt vaja selgeks õppida jätkusuutliku heaolu loomiseks ja hoidmiseks.**

Vestlusõhtutel esile kerkinud mõtted aluseeldustest lõimiti konverentsi programmi ning neid raamistasid planetaarsete piiride põhimõtted: majandus peab teenima ühiskonda, mitte vastupidi, ning ühiskond peab arvestama looduskeskkonna piiridega. Programmi ülesehitamisel sai iga valdkonna puhul keskseks küsimuseks, kus oleks Eestis vaja teha süsteemne hüpe – **millistes valdkondades ei toimu muutused riiklikul tasandil veel piisavalt kiiresti või ei ole kehtivad aluseeldused pikaajaliselt jätkusuutlikud.**

^{*} Beyond Growth konverentside sari sai vabaühenduste tõukel alguse 2018. aastal Brüsselis, Euroopa Parlamendis. Iga konverents lähtub sarnasest tasaarengu raamistikust ja saab korraldamisel abi rahvusvahelisest tugisüsteemist.

Koostöös konverentsi korraldustiimi ja nõukojaga valiti ettekannete ja töötubade teemad, mis ei pretendeeri lõplikkusele ega terviklikkusele, vaid avavad olulisi arutelu suundi.

Keskkonna valdkonnas pandi rõhk arutelule inimese tunnetuse ja looduskontakti taastamisest ning mulla tervise olulisusest, mõistes mulla kesket rolli ökosüsteemides.

Ühiskonna valdkonnas käsitleti töötubades sotsiaal-majandusliku ebavõrdsuse olemust ja selle süsteemse vähendamise võimalusi, hooletöö nähtavamaks tegemist ning vajadust mõtestada julgeolekut kui kogukondlikku ühisvara.

Majanduse valdkonnas keskenduti jätkusuutlikele alternatiividele kõrgtehnoloogiakesksele maailmavaatele ja lootusele, et tehnoloogia suudab inimkonna kõige suuremad kriisid lahendada. Samuti arutleti ettevõtluse alternatiivide üle ühistulise liikumise näitel ning energia-tarbimise vähendamise teadlikkuse ja praktikate üle.

Olulise süsteemse mõjurina käsitleti ka **Eesti kui post-sotsialistliku riigi pärandit** ajast, mil ühisomandi ja jagamise lubadused tõid kaasa ulatuslikku vaesust ja kannatusi.

Lisaks ettekannetele ja aruteludele said osalejad kogeda ka vahetumat kontakti loodusega: osaleda metsamatkal, laulda regilaule, harjutada esemete parandamist ning tutvuda algatuse „Söödav linn“ tegevustega. Tajunihkeid pakkusid kultuurialal üles seatud osaliselt interaktiivsed kunstiteosed, mille loojateks olid Marta Peebo, Jane Remm, Marta Konovalov, Kaija Kesa-Rebane ning Helen Tago. Konverentsi õhtuprogrammi kuulus ka värske dokumentaalfilmi „The Cost of Growth“ esilinastus koos aruteluga filmi autori Lena Hartogiga.

Konverents „Elu kasvujärgses Eestis“ ühendas teaduspõhised ettekanded, süvaarutelud, praktilised vaatenurgad ja kogemuslikud tegevused, aidates osalejatel mõtestada heaolu pärast majanduskasvu paradigmat. See oli kohtumispai poliitikakujundajatele, majandusnimestele, teadlastele, ajakirjanikele, vabakonnale, praktikutele ja kõigile huvilistele, kelle jaoks on oluline nii inimeste kui ka looduse heaolu.

Uuri konverentsi „Elu kasvujärgses Eestis“ programmi kohta lähemalt: www.kasvujargne-eesti.ee/programm

Järgmisel leheküljel: „Elukatsete“ vestlusõhtute põhjal loodud kokkuvõte. Autor: Piret Räni.

„Elukatsed õppimises“ toimus 08.05.2025 Eesti Loodusmuuseumis, osalesid Joosep Sarapuu, Tiit Maran, Grete Arro, Mihkel Kunnus, modereeris Karin Kruup.

„Elukatsed kriisivalmiduses. Julgeolek kui ühisvara“ toimus 12.06.2025 Vabamus, osalesid Ilmar Raag, Reelika Rohuste, Priit Saar, Inga Karton, Henrik Pöder, Hannes Nagel, Marek Kohv, modereerisid Maiko Mathiesen ja Imre Treufeld.

„Elukatsed looduses: Läänemere vaade“ toimus 27.08.2025 Eesti Meremuuseumis, osalesid Tuul Sepp, Joonas Plaan, Mihkel Urmet, modereeris Mariliis Kõuts.

„Elukatsed majanduses“ toimus 25.09.2025 Eesti Ajaloo-muuseumis, osalesid Mart Kuusk, Kaire Holts, Ville Jehe ja Heido Vitsur, modereeris Mayri Tiido.

MILLISEKS ME PEAME
ÜHISKONNA MUUTMA,
ET KESTLIK TULEVIK
OLEKS VÕIMALIK?

KESTLIKU TULEVIKUÜHISKONNA ALUSEELDUSED

ÕPPIMISES

RÕHUTATUD JA VÄGA ENERGIAKULUKAS
INDIVIDUALISM ON ASEENDUNUD KOOSTÖÖ
JA KOGUKONDLIKKUSEGA.

SISEMISED ELUPÜÜDLUSED (PERE
JA SUHTED, ENESEARENG JA TEISTE
AITAMINE JNE) ON VÄÄRTUSLIKUD JA
NEED LOOVAD KESTVA HEALOLUTUNDE.

JULGEOLEKUS ON OLULISEL KOHAL
HARIDUS, PSÜHHOLOOGILINE
VASTUPIDAVUS NING
VÄÄRTUSPÕHINE MAAILMVAADE.

JULGEOLEKUS

LOODUSKESKKONNA HOIDMINE JA JULGEOLEKU
TAGAMINE TOIMIVAD KOOSLUSENA, ELURIKKAD
MULLAD, METSAD JA SOOD ÜHELT POOLT KAITSEVAD
JA TEISELT POOLT LOOVAD TOIDUTURVALISUSE.

RIIK INVESTEERIB KOGUKONDLIKKU SIDUSUSSE,
ENESETÕHUSUSSE JA KOOSTÖÖVALMIDUSSE.

LOODUSES

LOODUSE HEA TERVIS JA TOIMIVAD ÖKOSÜSTEEMID
ON EELDUSEKS, ET KOHALIK MAJANDUS JA
KULTUUR SAAKS ÜLDSE TOIMIDA.

ELUKESKKONDA MÕJUTAVAD OTSUSEID VASTU
VÕTTES TULEB ALATI LÄHTUDA ETTEVAATUSE
PRINTSIIBIST. REGULATSIOONIDE JA PIIRANGUTE
KÕRVAL ON ALATI KAALUMISEL TEHA VÄHEM VÕI
ÜLDSE MITTE TEHA.

ME PEAME TAASTAMA
INIMESE JA LOODUSE
SUHET.

ET IGAÜKS MEIST TUNNEKS,
ET ON ÖKOSÜSTEEMI OSA,
ET SUHE LOODUSEGA OLEKS
TUGEVI JA HÄSTI
TEADVUSTATUD.
JUPI HAVAL LOODUSE
TAASTAMISEST EI PIISA.

ÖKOLOOGILINE MÕTLEMINE
JA TERVILIKU MAAILMAPILDI
NÄGEMINE. KÕIK MAAILMAS ON
SEOTUD. IGA TEGEVUS TOOB
KAASA TAGAJÄRJE. MEIE OLEME
OSA SUUREST ELUVÕRGUSTIKUST.

LOODUSE AUSTAMINE.
LOODUSE PÜHADUS JA
ISEVÄÄRTUS.
JÕED JA METSAD VÕIKS
OLLA PÜHAD,
NAGU ESIVANEMATEL.

INIMENE EI OLE OLULISEM KUI HÜLES
VÕI KORMORAN, ME KUULUME VÕRDSE
ÕIGUSEGA KÕIK SIIA.

LOODUSE HÜVESID
PEAB JÄTKUMA KA
JÄRGMISTELE PÕLVEDELE.
TÄNAPÄEVAL NÄHAKE
LOODUSES VÄID RESSURSSI,
MIDA JÕUGA VÕTTA.

MAJANDUSES

MAJANDUSKASVU JÄTKUMINE SAMAS TEMPOS
EI OLE VÕIMALIK. (ISEGI MITTE SIIS, KUI MEIL
KLIIMAMURET POLEKS.) VANAMOODI EDASI EI SAA,
KUI ME MUUTUST JUHIME, SAAME PAREMA TULEVIKU.

KUI ME EI ÕPI KOGUKONNANA EGA PEREKONNANA
ELAMA, EI OLE ME KA EDUKAD.
KOOSTÖÖ ON KÕIGE ALUS.

VALIK ALUSEELDUSI ON KOGUTUD BIOTOPIA JA TASAARENGU EESTI
VESTLUSÕHTUTE SARJA "ELUKATSED" RAAMES

VESTLUSRINGIDE LINDISTUSED LEIAD LEHULT: KASVUJÄRGNE-EESTI.EE/EVENTS/

MIS ON ROHEPÖÖRDES
VALESTI?

OTSUSTAJAD EI SAA
PRAEGU ARU, KUIDAS
ÖKOSÜSTEEM TOIMIB.

MAJANDUSE
KASVUMODEL ON
SISSE JÄÄNUDI!

EESTIS LÄHENETAKSE
MAJANDUSE JA
TÖÖTUSE POOLT.
LÄHTEKOHT VÕIKS OLLA
INIMESE HEALOLU JA
BIOSFÄÄRI HEA SEISUND.

KASV,
SUURENEMINE,
LAIENEMINE...

EI MAHU
KASVAMA!
PLANETAARSEID
PIIRID ON
ÜLETATUDI!

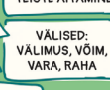
MASTAAPSETE
PROBLEEMIDE
LAHENDAMISEKS TULEB
NEID KÕIGEPEALT
SELGITADA INIMESTELE,
KOGUKONDADELE.

KUI MAJANDUS
ENAM EI KÄSVA JA
INIMESE-LOODUSE
HEALOLU ON OULISIM,
KAS SIIS SAAB
KÕIK KORDA?

MIS INIMESI ÕNNELIKUS TEEB?
PÕHILISTE ELUPÜÜDLUSTE
SAAVUTAMINE.
ON KAHT TÕUPI ELUPÜÜDLUSTI
JA KÕIK EI TEE ÕNNELIKUS.

SISEMISED:
PERE, SUHTED,
TEISTE AITAMINE

VÄLISED:
VÄLIMUS, VÕIM,
VARA, RAHA

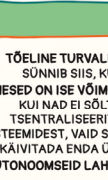

ÕNN
KOOS

RAHULOLEMATUS
ÜKSI

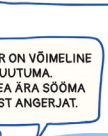
ELUPÜÜDLUSE
TÕUBI MÄÄRAB
KUJUNEMISEKESKKOND.
LÄÄNELIK MAJANDUS
LÜKKAB RAHULOLEMATUSSE.

TÕELINE TURVALISUS
SÕNNIB SIIS, KUI
INIMESD ON ISE VÕIMESTATUD.
KUI NAD EI SÕLTU
TSENTRALISEERITUD
SÜSTEEMIDEST, VAIK SUUDANAD
KÄIVITADA ENDA ÜMBER
AUTONOOMSEID LAHENDUSI.

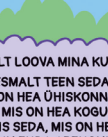
TOIDUVÕRGUSTIKUD,
DETSENTRALISEERITUD
ENERGIALAHENDUSED,
ÕHISED ÕKUSED JA
KRIISITÄDMISED – NEED EI
OLE MITTE MUGAVUSED, VAIK
ELLUVÄÄRMISE ALUSED.

ELUKESKKONNA HOIDMINE
ON KOGU ÜHISKONNA
ÜLESANNE.

MEIL TULEB TOETADA
LOODUSHOITU- JA KAITSET,
MUUTA NII KÄITUMIST
KUI TARBIMIST,
ET KA TULEVIKUS
OLEKS HEA OLLA.

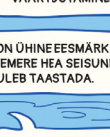
KULTUUR ON VÕIMELINE
MUUTUMA.
ME EI PEA ÄRA SÕOMA
VIIMAST ANGERJAT.

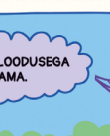
NEIL ON ÜHINEESMÄRK –
LÄÄNEMERE HEA SEISUND
TULEB TAASTADA.

PRAEGU ON KASULIK
PÜUDA VÄLJASUREVAT
ANGERJAT, AGA PEAKS
OLEMA KASULIK
PÜUDA HEAS SEISUS
ÜMARMUDILAT.
SEE OLEKSI KOHALIKU
RANNAKALURI
VÄÄRTUSTAMINE!

RAHNAKULTUURI HOIDMINE ON
OLULINE. JA RANNAKULTUUR
VAJAB ELURIKAST LÄÄNEMERD.

PEAME ÕPPIMA LOODUSEGA
KOOS ELAMA.

ÕHISKONNA
TURVAVÕRK!

KÕIGE OLULISEM ON
OLLA OSAVÕTLIK,
KAASTUNDLIK,
MÄRKAV, ABISTAV.

MITTE-EGOISTLIK-MINA

ETIKATE KASVATAMINE
AITAB MERE
EUTROFIERUMIST
VÄHENDADA.

LÄÄNEMERE ON UNIKAALNE JÄRVE LAADINE MERI.
SIIN ON AEGLANE VEEVAHETUS JA NOOR ÖKOSÜSTEEM.

LÄÄNEMERE ÖKOSÜSTEEMI SEISUND ON 1ALB,
AGA MITTE LOOTUSTU.

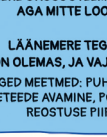
LÄÄNEMERE TEGEVUSKAVA
ON OLEMAS, JA VAJAB TÄITMIST.
SELGED MEETMED: PUHASTUSJAAKA,
RANDETEDE AVAMINE, PÕLDELT TULEVA
REOSTUSE PIIRAMINE.

LÄÄNEMERE TAASTUMISEKS LÄHEB
30-40 AASTAT, KUI IGASUGUNE
REOSTAMINE LÕPETADA.

ME OLEME RIKKAD SIIS, KUI
MEIL ON AESA LOGELEDA!

INIMESE HEALOLU SAAB
MÕÕTA VÄGA AJAGA, SEL
JUHUL KUI TAL ON KÕHT
TÄIS JA TUBA SOE!

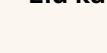
OTSUSEID ON VÄGA VASTU
VÕTTA KOHE. MEIL EI
OLE AEGA ÄRA OODATA
JÄRGMIST PÕLVKONDA.

ISIKUTE VAIMSE
TERVISE JA
VARAKUSE VAHEL
SEOS PUUDUB.

KESKKOND
ÜHISKONN
MAJANDUS

WWW.KASVUJÄRGNE-EESTI.EE

Järgnevalt toome välja kolme valdkonna kaupa (looduskeskkond, ühiskond ja majandus) süsteemse muutuse aluseeldused, mis valmisisid tasaarengu ümarlaua, korraldajate, esinejate ja osalejate mõtete sünteesist.

Aluseelduste all peame silmas muutunud väärtus- ja kultuuriruumi põhimõtteid, mis võimaldavad käsitleda (majandus)kasvust sõltuva süsteemi juurprobleeme ja hakata liikuma kestliku, kasvujärgse Eesti poole.

Aluseeldused looduskeskkonnas

- **Majanduse ja ühiskonna toimimine peab mahtuma looduskeskkonna kandevõime piiridesse.**

Kestlikkuse tagamise aluseks on mõistmine, et lõputule kasvule suunatud ühiskonnakorraldus on otseses vastuolus planeedi piiratusega, mistõttu peab keskkonnasäästlikkus saama poliitiliste ja majanduslike protsesside vundamendiks. Meie ellujäämine ja heaolu sõltuvad tervete ökosüsteemide ja elurikkuse säilimisest.

- **Ökoloogiline mõtlemine ja looduse austamine.**

Hädavajalik on juurutada terviklikku maailmapilti, kus teadvustatakse, et inimene ei ole looduse valitseja, vaid oleme koos teiste liikidega üks mitmekesine tervik ja osa planetaarsest eluvõrgustikust.

- **Looduskeskkonna ja julgeoleku tagamine toimivad kooslusena.**

Loodushoid ja julgeolek on omavahel lahutamatu seotud. Terviklikud metsad, sood ja veekogud on riigikaitse seisukohast kriitilise tähtsusega, sest toimivad mitmekesise barjäärina vaenlase vastu ning pakuvad kaitset ja varjumiskohta elanikkonnale. Elurikkad mullad on meie toiduturvalisuse aluseks olukorras, kus globaalsed tarneahelad võivad erinevate kriiside tõttu katkeda. Toimivad ökosüsteemid on elementaarne eeldus selleks, et kohalik majandus ja kultuur saaksid üldse toimida ja püsida.

Konverentsi looduskeskkonna programmis olid järgmised töötoad: →

Loodus
kui „kes“!

Riigikaitse
kõrvale
liigikaitse
kursus!

Kontakt
maa
ja mullaga
on hea
elu alus!

TÖÖTUBA „KUIDAS AIDATA INIMENE TAGASI ÖKOSÜSTEEMI OSAKS?”

Läbiviijad Jaanus Terasmaa (TLÜ/SustainERA),
Grete Arro (TLÜ/SustainERA), Toomas Trapido (Gaia Akadeemia)

Keskne probleem:

Tänapäevane ühiskonnaliige ei taju enda sõltuvust looduskeskkonnast ja peab ennast ekslikult sellest ülemaks. Ajastul, kus ühelt poolt tunneme teaduslikult loodust paremini kui kunagi varem, halveneb meie elukeskkonna seisund ometi kiiresti ja mõnel juhul ka pöördumatult. **Kuidas on selline olukord kõigi teadmiste kiuste tekkinud? Kuidas tuua inimene ja loodus (taas) kokku, et luua side, mis hoiaks nii meid kui ka keskkonda?**

Pakutavad lahendused:

1. Muuta keelekasutust ja taju, vaadates loodust kui „keda” (subjekt), mitte kui „mida” (objekt).
2. Loodusega sideme taasloomiseks peaks iga inimene loodust isiklikult kogema. Seda saab teha näiteks leides looduses „oma koha”, kus regulaarselt viibida ja tegutseda.
3. Loodushariduse sisu peaks hõlmama praktilisi tegevusi (nt puulõhkumine, matkamine) ja looduse ringkäigu tundmaõppimist (sh lagunemise ja surma loomulike suhete mõistmist).
4. Igasugustes (majanduslikes) tegevustes lähtuda sellest, et meie vastutus mõjuka liigina on rohkem tagasi anda kui võtame. See võib toimuda suurenenud elurikkuse, ilu ja/või tasakaalu näol.

TÖÖTUBA „TERVE MULD ON TÕELINE RIKKUS”

Läbiviijad Priit-Kalev Parts (pärandehitaja ja väiketalunik),
Marian Nummert (permakultuuri koolitaja)

Keskne probleem:

Mulla tervislik seisund nõrgeneb nii Eestis kui mujal maailmas. **Kuidas liikuda edasi mulla elujõudu kahjustavalt subsideeritud intensiivpõllumajanduselt kestlikumatele põllumajandusviisidele?**

Pakutavad lahendused:

1. Lineaarse süsteemi (kaevanda → väeta → kasvata → söö → saasta) asendamine ringsega (kasvata → söö → väljuta → komposteerida → kasvata). Eesmärgiks on, et jäätmeid taaskasutataks uues kasvatamistsükliks.
2. Mitmeaastaste taimede ja segakultuuride eelistamine üheaastastele taimedele.
3. Võtta mulla toitmine omaette eesmärgiks!
4. Taime- ja loomakasvatuse taasühendamine.

Aluseeldused ühiskonnas

- **Baasvajaduste täitmine ja väärikas elu igale inimesele.**

Ühiskonnas tuleb tagada igale liikmele väärikas elu ja rahuldatud baasvajadused, nagu puhas vesi, õhk, toit, turvatunne, tervishoid, haridus ja sotsiaalne osalus, seda sõltumata inimese edukusest turumajanduslikus konkurentsisis. Selle saavutamiseks tuleb teadvustada neoliberaalse kapitalismi juuri tänastes kriisides ning liikuda SKT-põhiselt ühiskonna edu mõõtmiselt näitajate poole, mis väljendavad ühiskonna sidusust ja elanike tegelikku heaolu.

- **Koostöö ja kogukondlikkuse esiplaanile seadmine.**

Praegune energiakulukas individualism peab asenduma koostöö ja kogukondlikkusega, kus riik edendab eesmärgipäraselt sotsiaalset sidusust ja osalusdemokraatiat. See tähendab ka julgeoleku ümbermõtestamist, kus kogukondlikku koostöövalmidust ja autonoomseid rohujuuretasandi lahendusi nähakse raskerelvastuse kõrval väga olulisena.

- **Haridussüsteemi transformatsioon.**

Panustada haridussüsteemi, mis toetab iga lapse ja täiskasvanu võimekust ise õppida, kriitiliselt mõelda ning rakendada süsteemmõtlemise aluseid.

Konverentsi ühiskonna programmis olid järgmised töötoad: →

TÖÖTUBA „NÄHTAMATU NÄHTAVAKS EHK HOOLETÖÖ ÜMBERMÕTESTAMINE”

Läbiviijad Greta Roosaar (Feministeerium), Isabel Jezierska (Praxis), J. Margus Klaar (teenusedisainer, MTÜ Vabatahtlikud Seltsilised)

Keskne probleem:

Hooletööd on vaja ühiskonna laiemaks toimimiseks ja nii uute tööliste „tootmiseks” ehk laste saamiseks, kui ka olemasolevate tööliste tööjõu taastootmiseks (puhkus, söök, vaimne jms taastumine) kapitalistlikule süsteemile, mis aga hooletööd alaväärtustab ja tasustab ebapiisavalt, kui üldse. **Kuidas hooletööd ühiskondlikult rohkem väärtustada ja muuta selle tegemist sooliselt võrdsemaks ning kogukondlikumaks?**

Pakutavad lahendused:

1. HKP (tasustamata hoolemajanduse koguprodukti) arvutamine, eesmärgiga ühiskondlikult hooletööd kõrgemalt väärtustada.
2. Neljapäevalise töönädala laialdane kasutuselevõtt, mis annaks inimestele rohkem aega hooletööga tegelemiseks.
3. Kinnisvara arendamisel ja avaliku taristu planeerimisel soodustada suurema ühiskondliku sidususe tagamiseks põlvkondadeüleseid sotsiaalseid suhteid (nt eluringi keskus Tartus, kogukondlikud eluasemearendused Lääne-Euroopas).

Heaolu
asemel
hea elu!

TÖÖTUBA „JULGEOLEK KUI ÜHISVARA: ÕPPETUNNID KRIISIVALMIDUSEST”

Läbiviijad Richard Wouters (Wetenschappelijk Bureau GroenLinks, NL),
Imre Treufeld (Tasaarengu Eesti organisatsioon)

Keskne probleem:

Lisaks sõjalise ohu vähendamisele on meil vaja tagada meie ühiskonna julgeolek ka keskkonna jm kriiside korral. **Kuidas edendada kriisivalmidust olukorras, kus puudub piisav ühiskondlik usaldus, sotsiaalsed sidemed ja sooline tasakaal ühisesse julgeolekusse panustamisel?**

Pakutavad lahendused:

1. Omavahelise usalduse loomiseks on vaja ühist ruumi, sündmusi, kokkusaamisi. Kogukondade hoidmiseks on vaja ühist eesmärki ja soovi ületada lahkarvamusi. Riik peaks toetama kogukondade loomist ja hoidmist.
2. Valmisolek erinevateks kriisideks vähendab hirme. Soodustada kogukondades mänguliselt valmiduse harjutamist, luua võimalusi murede väljendamiseks ning jagada inimeste vahel konkreetseid rollid kriisi ajaks.
3. Paindlikumad võimalused julgeolekusse panustamiseks naistele ja teistele praegu julgeoleku arendamisest kõrvale jäänud ühiskonnagruppidele. Sellele aitaks lisaks kaasa jõustruktuuride väärtuste üldsusele lähedasemaks mõtestamine.

TÖÖTUBA „SOTSIAALMAJANDUSLIK EBAVÕRDSUS TÖÖLEPINGU SEADUSE NÄITEL”

Läbiviijad Triin Roosalu (TLÜ), Ivika Aman (Ametiühingute Keskliit)

Keskne probleem:

Kas majanduskasvu järgses ühiskonnas sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus süveneb, püsib või väheneb? Ebavõrdsus mõjutab inimeste ligipääsu majanduslikele, poliitilistele, sotsiaalsetele ja kultuurilistele tegevustele ning muutub eriti problemaatiliseks siis, kui vaesus normaliseerub ja püsiv ebavõrdsus näib „paratamatu”: Eestis on palgavaeste osakaal märgatavalt kasvanud, enim just noorte hulgas. **Milline solidaarsuse vorm vähendaks tööturu kihistumist ja „odava tööjõu” teket ning kuidas tagada paindliku töötaja kokkuleppega töötavatele inimestele õiguste kaitse?** Grupitööde lähtepunktiks oli Riigikogus menetletav töölepinguseaduse eelnõu (TLS 602SE), mis võimaldaks sõlmida töötajatega tähtajatuid „jooksevtundidega” töölepinguid tööandja vajadusest lähtuvalt.

Pakutavad lahendused:

1. „Jooksevtundidega” töötajatele peab olema tagatud igakuiselt töötasu alampalk sõltumata töötundide arvust, et vältida palgavaesuse lõksu.
2. Ebastabiilse töökoormuse kompenseerimiseks ja solidaarsuse väljendamiseks maksab tööandja töötajatele tulemustasu ja/või jagab nendega kord aastas dividende.
3. Solidaarsuse suurendamiseks tõsta töönoukogude ja tööinspektsiooni järeelvalve võimekusi.

Vajame uut
Soome televisiooni
ehk kujutluspilti
paremast
maailmast!

Rohkem
ühiseid ruume,
sündmusi,
kokkusaamisi,
et harjutada
kogukonnana
olemist!

Aluseeldused majanduses

- **Majandussüsteemi peaeesmärk peab olema inimese ja ökosüsteemide heaolu.**

Majandus tuleb ümber korraldada nii, et see teeniks kogu ühiskonna ja looduse huve, nihutades fookuse kvantiteedilt (majandusmahtudelt, kasumi kuhjamiselt, aktsionäride tuludelt) kvaliteedile (väärtusloome ühiskonnale ja ökoloogiline tasakaal). Riigieelarve täitmisel tuleks maksudega piirata keskkonda ja ühiskonda koormavaid valdkondi (nt fossiilkütused, reklaam, hasartmängud jm) ning suunata need vahendid loodushoidu ja ühiskondlikku arengusse.

- **Koostöö ja majanduse demokraatlik juhtimine.**

Majandust tuleb juhtida demokraatlikult, eelistades töötajate poolt juhitud ja ühistulisi ettevõtlusvorme, mis suurendavad nende organisatsioonide koostöövõimet, kestlikkust ja osaliste eneseteostust.

- **Fookus piisavusel ja ajarikkusel.**

Selle asemel, et jätta mulje, nagu annaks tarbimine meile mingeid suuri vabadusi, peaks ühiskond liikuma piisavuse ajastusse, kus vabadust mõõdetakse õnnes ja heaolus. See eeldab ajavaesuse probleemi lahendamist ja ajarikkuse loomist (näiteks lühendatud tööaegade kaudu), mis võimaldab inimestel pühenduda peredele ja kogukonnale.

Konverentsi majanduse programmis olid järgmised töötoad: →

TÖÖTUBA „ENERGIATARBIMISE VÄHENDAMINE MASSIDESSE”

Läbiviijad Ingrid Nielsen (ELF), Halliki Kreinin (Potsdami Helmholtzi Keskuse Jätkusuutlikkuse Instituut)

Keskne probleem:

Kuidas energiatarbimist vähendada nii indiviidi kui ka süsteemi tasandil olukorras, kus Eesti ületab oluliselt Maa planetaarseid piire ja meie ühiskonda iseloomustab suur energiakulu?

Pakutavad lahendused:

Seada süsiniku piirmääraga jt keskkonnakahjudega seotud regulatsioonid ja maksud kõrge sissetulekuga tarbijatele ja ettevõtetele ning, vastukaaluks, toetused keskkonnahoiu ja ühiskondlikult väärtuslikele tegevustele:

1. Ettevõtetele määrata, mitu lennureisi tohib juhtkond iga aasta teha. Vastukaaluks, töötajatele lisapuhkepäeva andmine keskkonnasõbraliku reisi eest.
2. Astmeline varamaks, näiteks iga lisakinnisvara puhul. Vastukaaluks, kogukonna- majade (*co-housing*) projektide toetamine ja arendamine. Sellistes jagatud teenustega elamutes asuvad elanikud küll oma eluruumides, aga jagavad üldkasutatavaid ruume, nagu pesumasinaruum, saun jm. Selliseid elamuid reklaamitakse teiste uusarendustega samaväärselt.
3. Eratranspordi kasutamise maksustamine Tallinna valglinnastus. Vastukaaluks, autojagamise toetamine.

TÖÖTUBA „KUIDAS KÕNDIDA VASTUTUULT!? ÜHISTUMISE LUGU JUMINDA POOLSAARELT”

Läbiviijad Artur Talvik ja Ants Viirmaa (Leesi Tarvitajate Ühisus)

Keskne probleem:

Kuidas ühistuda tänases ühiskonnas, kus domineerivad neoliberaal-kapitalistlikud arusaamad ettevõtmistesse panustamise ja selle tulemuste jagamise osas?

Pakutavad lahendused:

1. Tagastamatu liitumistasu kehtestamine soodustab siiraste liikmete kaasamist ühistusse ja välistab erakasu huvist tulenevaid võimalikke komistuskohi.
2. Kaasata ühistu tegemistesse liikmete lapsed – lapsed ühendavad!
3. Tekkiva kasumi kogukonda tagasi suunamine aitab luua uut ühist väärtust.
4. Ühistumisprojektidega koos luuakse sobivad eeldused kogukonna läbikäimiskeskuste tekkeks.

TÖÖTUBA „TEHNOLOOGIA TASAARENEVAS MAAILMAS”

Läbiviijad Alex Pazaitis (TalTech Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut), Madis Vasser (Tartu Ülikool), Ave Matsin (TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia)

Keskne probleem:

Kuidas liikuda praeguselt ebaefektiivselt loodust ja ühiskonda kahjustavalt kõrgtehnoloogiliselt süsteemilt üle kasvujärgsetele tehnoloogiatele ühiskonnale võimalikult lihtsal viisil?

Pakutavad lahendused:

1. Võtta suunaks keskmiselt skaleeritav kesktehnoloogia (*mid-tech*): süntees lihttehnoloogia paindlikkusest ja mitmekülsusest ning kõrgtehnoloogia võimalustest. Näiteks: avalikud parandus- ja meisterdamistöökojad, mida kogukond saab kasutada endale vajalike ehitiste ja elementide teostamiseks jagatud 3D printerite ja tööriistade abil (nt Tzoumakers).
2. Glokalism (*glocalism*) – globaalsete ja kohalike võimaluste ühendamine; Interneti kasutamine ideede jagamiseks, materjali ja masinate hankimine või ehitamine kohapeal. Näiteks: 3D printitavad mudelid ja vabavara ehitusjoonised (nt Precious Plastic).
3. Väärtustada kohalikel leid- või jääkmaterjalidel põhinevaid pärandtehnoloogiaid (*low-mid-heritage tech*), mis ühendavad talupojatarkuse ja teatava skaleeritavuse. Selliste mittetööstuslike lahenduste skaleerimise (a la ise/kogukonnas biometaani tootmine, vetikate kasvatamine jne) eelduseks on küll süsteemne tõuge elustiilimuutusteks, ent jagatud tööriistade ja oskuste taristut saab üles ehitada juba praegu (nt Living Energy Farm).

Liigume
kvantiteet-
majanduselt
kvaliteet-
majandusele!

SKT asemel
heaolu &
õnnetunne!

Tehnoloogia
ei lahenda
sotsiaalseid
probleeme – ja
vastupidi.

Kasvujärgse Eesti tulevikupildid

Järgnevad tulevikupildid kasvujärgsesse ühiskonda jõudmise teekonnast on kokku sünteesitud konverentsi osalejate grupitööde, taipamiste ja tagasiside põhjal. Struktuur (Täna; 2–5 aastat; 2050. aasta) põhineb Johanna Vallistu poolt läbiviidud ühissessioonil.

2025

2030

2035

Täna (KOHESED MUUTUSED)

LOODUSKESKKOND:

Alustame isikliku eeskujuga juba täna, lähtudes tänasest parimast teaduslikust hinnangust ja elades loodusega tasakaalus. Meie kohene fookus on tarbimise langusel, mis hõlmab näiteks fossiilkütuste ja loomsete toiduainete tarbimise vähendamist, suuremat autojagamist jpm. Asjade ja energia kasutamisel juhindume piisavuse põhimõttest. Samuti edendame laenutuskultuuri, kasutades nn raamatukogusid tööriistade, mänguasjade ja muu laenutamiseks.

ÜHISKOND:

Meie isiklik panus algab positiivse ja konstruktiivse suhtleja rollis olemisega. Loomme ja hoiame kogukondi. Näiteks korraldame naabruskonna pidusid, et edendada omavahelist suhtlemist ja kogukondlikkust. Võtame endale "rahvaalgustaja rolli", et algatada arutelusid oma suhtlusringkonnas kapitalistliku süsteemi puudujääkide ja kasvujärgse tuleviku teemadel, murdes samal ajal stereotüüpe. Lisaks normaliseerime paarisuhtes teadliku hooletöö jaotamise ja läbirääkimise ning koolides õpetatakse lastele toidu kasvatamist ja valmistamist, sest oskused on väärtus.

MAJANDUS:

Teeme igapäevaseid valikuid teadlike tarbijatena, parandades asju ja vältides mõttetuid kingitusi. Eelistame kodulähedasi töökohti ja astume ametiühingutesse, millede hääli saab avalikkuse ees kõlavamaks. Panustame riigieelarvesse ausalt ära makstud maksudega, et tagada meie kõigi baasvajadused. Alustame piisavuse propageerimist, normaliseerides arusaama, et edu ei tähenda uut autot või suurt maja ja ilu ei vaja meiki – oleme väärtuslikud sellistena nagu oleme.

2–5 aasta jooksul

(SÜSTEEMNE KOHANDAMINE)

LOODUSKESKKOND:

Panustame teadliku toidusüsteemi loomisesse ja vähendame toiduraiskamist, käitudes meie väärtuste ja arusaamadega kooskõlas ning austades toitu ja loomi. Alustame intensiivfarmide sulgemisega ja oleme teadlikud võtmeliikide – kelle olemasolu ja tegevus on vältimatult vajalik kogu koosluse säilitamiseks (nt kobras) – kaitsmise olulisusest. Oleme loonud loodushariduse võimalused igale vanusele.

ÜHISKOND:

Meie maksusüsteem toetab kogukondlikkust, näiteks kogukonnakeskuste loomist, isemajandamisoskuste õpetamist alates lasteaiast, vägivallatu rahumeelse suhtlemisoskuse arendamist jpm. Suguvõsa kokkutulekud toimuvad tihedamini ja ölg-õlatunne on suurenemas. Aeglane ajakirjandus töötab välja uued head tavad ja kõrgemad uudisväärtuslikkuse kriteeriumid, toetades sisulist ja sõbralikku debatti.

MAJANDUS:

Liigume neljapäevalise tööädala suunas. Isikliku auto kasutamise asemel eelistame sõidujagamist või kuulume autoühistusesse, sest mugavam ja targem on hoida looduskeskonda kui tasuda ummikumaksu ja parkimise eest. Hoogustub ka mikromobiilsuse (nt kastirataste) edasiarendus. Uute elamuarenduste eeltingimuseks on jalutuskäigu kaugus heaks eluks vajalikele teenustele.

2040

2045

2050

Aasta 2050

(PIISAVUSE ÕITSENG)

LOODUSKESKKOND:

Aastaks 2050 taastoodab loodus ennast, kuna tasakaal on uuesti olemas. Me oleme järjekindlalt arvestanud planetaarsete piiridega ja jätnud **pool Maast inimõjust puutumata**, luues kaitsealasid ja rakendades püsimeetsandust. Eesti maastik on metsik ja täis loomakarju. Me ei saa metsa omada, vaid hooldame seda.

Toidutootmises on valdav mahetoit, korilus ja permakultuur ning aega on piisavalt, et kasvatada ise süüa. Keskkonnahoid on saanud normiks ja põlisloodus on väärtus.

ÜHISKOND:

Ühiskonnas valitseb **piisavus**, mis toob endaga kaasa vabaduse. Inimelu on väärtustatud kogu elukaare ulatuses, ja hooletöö on tunnustatud reaalse hädavajaliku tööna. Suurlinnad on laialivalgunud aedlinnadeks.

Me elame tihedalt, mitme põlvkonnaga koos modulaarsetes elamutes, kus olme (nt pesumajad) on jagatud ruumides. Kogukondlikud sidemed on taasloodud ning hool ja vastutus on omandist tähtsamad. Kogukondlik otsustamine aitab kaasata nii uusi kui ka vanu elanikke.

Oleme varasemast õnnelikumad ja rahulolevamad. Paranenud on meie füüsiline tervis, vaimne ärksus, osaduse tunne ja austus kõigi vastu.

MAJANDUS:

Majanduse fookus on **piisavus**. Terviklikkus on tähtsam kui raha. Töö on tähenduslik ja kooskõlas eluga (looduse ja inimesega). Töönädal on kolme- või neljapäevaline, mis annab rohkem aega perele, kogukonnas kaasa löömiseks ning ka „molutamiseks“. Oleme ajarikkad.

Pensioni asemel on meil universaalne baasissetulek. Jagamismajandus ja ühismajandamine on laialt levinud sotsiaalses plaanis, kus esiplaanil on valdavalt kohalikud ja väikeettevõtted, kogukonnad ja vabaühendused. Valitseb majandusdemokraatia, kus ettevõtted kuuluvad töötajatele, vältides sõltuvust pankadest ja oligarhidest. Innovatsiooni veavad kesk- ja lihttehnoloogilised lähenemised.

Meie linnad keskenduvad elu mugavusele, säästlikkusele ja kogukonnale, pakkudes kõiki teenuseid jalutuskäigu kaugusel. Vaikne ja mugav ühistransport tagab puhta ja linnulaulust heliseva linnaruumi.

Kokkuvõtteks

Esimene „Elu kasvujärgses Eestis“ konverents oli ajalooline verstapost Eesti ühiskondlikus tasaarengu debatis, tuues selgelt avalikkuse ette seni vankumatu kapitalistliku majandussüsteemi kasvuparadigma keskse rolli tänase kobarkriisi loomises. **Kaasava konverentsi põhisõnumiks oli: majandus peab teenima ühiskonda ning ühiskond peab arvestama looduskeskkonna piiridega, mitte vastupidi.** Kahtlemata eeldab senise domineeriva narratiivi ümberpööramine sügavat väärtushinnangute ja kultuuriruumi muutust ning meie laeva suunda tuleb korrigeerida pigem varem kui hiljem. Positiivse kursi saavutamiseks peavad aga paljud aluseeldused olema täidetud. Selleks on vaja taastada inimese ja looduse vaheline side, keskenduda ühiskonnas ennekõike inimeste baasvajaduste tagamisele ning liikuda majandussüsteemis kasumi kasvatamise eesmärkidelt ühiskondlikult kasuliku väärtuse loomisele.

Konverentsi programmis toimunud kaheksa fookusteema eesmärgiks oli kaasata osalejaid arutlema julgetel kasvujärgsuse teemadel, mis pole Eesti avalikkuses seni piisavalt tähelepanu saanud või kus meie potentsiaal kestliku ühiskonna poole liikumiseks on kõrge. Kaasahaaravate arutelude tulemusel toob raport osalejatelt poliitika kujundajatele enam kui 30 erinevat ettepanekut ja sammukest kasvujärgse Eesti poole liikumiseks.

Konverentsi osalejate abiga kujundati visioon piisavuse öitsengust 2050. aastaks, kus on saavutatud tasakaal looduskeskkonnaga, kus piisavuse mõte on imbunud kultuuri- ja väärtusruumi, kus majandust juhitakse demokraatlikult ja inimesed on ajarikkad. **Sellise tulevikuni jõudmiseks on meil vaja luua uus positiivne narratiiv – võrreldav kunagise Soome televisiooni mõjuga –, mis ei hirmuta elanikkonda katastroofidega, vaid pakub atraktiivset ja saavutatavat kujutluspilti täisväärtuslikust elust väljaspool lakkamatu töötamise ja tarbimise oravarattast.**

Kuigi peame ka teadvustama võimalikke takistusi (demokraatia kriis, julgeolekuohud jm), kutsume Sind kaasa looma kestlikku Eestit, kus edu ei mõõdeta uute autode või SKP kasvuga, vaid ajarikkuse, õnne, tervise ja vaimse ärksusega. Just nii, nagu saime põgusalt kogeda seda Nelijärvel koos konverentsi külaliste, esinejate ja partneritega.

UURI LÄHEMALT:

- www.kasvujargne-eesti.ee
- [Peasessioonide salvestused](#)
- FB: [@tasaareng](#)
- IG: [@tasaarengu_eesti](#)
- LI: [@tasaarengu-eesti](#)
- www.tasaareng.info
- [Giorgos Kallis: tasaareng soovib muuta eesootavad rasked ajad vähem raskeks, mitte kõike vähendada, Trinokkel \(Eesti Postimees\), 27.09.2025](#)
- [Tadeáš Žďárský: tasaarengu liikumine annab inimestele lootust, et teistsugune maailm on võimalik, Trinokkel \(Eesti Postimees\), 30.08.2025](#)
- [Maiko Mathiesen: eesmärk on vältida looduskeskkonna kiiret hävitamist ja sotsiaalse ebavõrdsuse suurenemist, Trinokkel \(Eesti Postimees\), 30.08.2025](#)

Järelkajad:

- [Eesti Keskkonnaühenduste Koja äramainimine 2025. aasta tunnustust vääriva keskkonnateona](#)
- [„Kriisides aitab meid ideederikkus“, Sirp, 09.01.2026](#)
- [Kai Pata: kasvujärgse ühiskonna haridus peab olema tee inimeseks olemise sügavama tähenduse leidmiseks, Eesti Postimees, 11.11.2025](#)
- [Erik Kergandberg: väljakutse Peeter Koppelile – tule ja tõesta oma lahmivaid väiteid, Delfi, 10.11.2025](#)

Konverentsi tegijad: Tasaarengu Eesti MTÜ & Biotoopia, Riinu Lepa, Maiko Mathiesen, Farištamo Eller, Kelli Turmann, Tõnn Viik, Henri Kõiv, Madis Vasser, Imre Treufeld, Mayri Tiido, Laura Välik, Viktoria Jefimova, Miriam Kalja, Lauri Pöld, Maria Muuk, Mariliis Kõuts, Saara Silvia Soasepp

Konverentsi partnerid: Tallinna Ülikooli SustainERA kestliku tuleviku uuringute teadusrühm, Taltech Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut, Eestimaa Looduse Fond, Eesti Rooma Klubi, European Green Foundation, Kodanikuühiskonna Sihtkapital

Konverentsi nõukoda: Kalevi Kull, Timo Maran, Kaire Holts, Karin Kruup, Jane Remm, Liisi Keedus, Bianca Plüschke-Altof, Grete Arro, Tenno Teidearu, Lilian Pungas, Halliki Kreinin

Tänu abistajatele: Maria Ševtšuk, Marta Peebo, Priit-Kalev Parts, Teele Pehk, Raul Steinberg, Tartu Kunstikooli vaba-tahtlikud, Piret Räni, Mikk Niinemäe ja Baltic Broadcasting Crew OÜ, Delfi, Postimehe Trinokli meeskond ja mitmed rahalised toetajad

Täname hooandjaid: Kelli Turmann, Diana Mathiesen, Martin Rööp, Jürgen Karvak, Jane Remm, Jaanika Altraja, Kaia Beilmann, Mariann Rückenberger, Aljona Karlõševa, Kaia Konsap, Joel Vedru, Mirjam Reili, Andra Jelle, Maria Ivanova, Kristiina Muuk, Robert Pappel, Greta Roosaar, Maarja-Liisa Kaupaun, Martin Vaino, Bianca Plüschke-Altof, Lidia Reima-Tamm, Elsa Leiten, Maris Kilk, Egle Kungas, Valmar Vaska, Birgit Seiton-Vaska, Kaisa Hansen, Laura Truija, Irene Volk, Andres Soop, Karl Jaani, Siim Hiilaid, Hendrik Piiriste, Marian Nummert, Mari Jüssi, Jaanika Mathiesen, Jaanus Terasmaa, Berk Vaher, Kai Raku, Liis Karo, Jaak Joonas Keldoja, Merle Leibur, Piret Mathiesen, Vaiko Koddala, Henri Kõiv, Maarika Vällik, Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Anu Vahtra, Joonas Plaan, Mart Moldau, Laura Toots, Eliis Vaino, Kärt Vaarmari, Halliki Kreinin, Ove Pärn, Kadi Kenk, Ruth Luiga, Piret Väinsalu, Mari-Liis Sepp, Tenno Teidearu, Ingel-Kristen Veevo, Kristen Jüriväli, Marleen Kirsipuu, Madli-Johanna Maidla, Kadriann Kibus, Maiko Mathiesen, Egle Tammeleht, Jürgen Remmelkoor, Mattias Veller, Marek Peterson, Angela Ader, Elis Vollmer, Kadri Suits, Rein Kuresoo, Martin Leet, Eva Lond, Ville Jehe, Sander Jahilo, Lauri Anton, Vahur Vollmann, Risto Hinno, Liina Freivald, Veronika Iisjan, Helene Uppin, Martti Tarro, Kulno Kesküla, Aet Annist, Kaarel Pehk